

Ахмед Абдулраззак

**ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ПРИНЦИПИ
КОНЦЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
УКРАЇНІ**

Анотація. Розглянуто підхід до визначення поняття концесійної діяльності, її ознаки та принципи.

Ключові слова: концесія, концесійні відносини, концесійна діяльність.

Аннотация. Рассматривается подход к определению понятия концессионной деятельности, ее признаки и принципы.

Ключевые слова: концессия, концессионные отношения, концессионная деятельность.

Abstract. Given article is considered approaches to definition of concept of concession activity, its signs and principles.

Key words: concession, concession relations, concession activity.

Інститут концесії – це традиційна та широко відома у світі форма залучення іноземних приватних інвестицій із метою освоєння та господарської експлуатації ресурсів держави, що їх приймає. Сьогодні концесії та близькі до них договірні форми використовуються у понад 120 країнах світу.

Для економіки України концесія – це інноваційна форма державно-приватного регулювання виробничо-господарської діяльності. За умов постійного пошуку джерел фінансування економіки країни, розроблення на доктринальному рівні питання участі держави у концесійних відносинах та вдосконалення їх законодавчого регулювання сприятиме відновленню нормального інвестиційного процесу.

Це, природно, матиме позитивний вплив на економіку України в цілому, бо дозволить залучити додаткові кошти і передові технології, зарубіжні інвестиції, менеджерів та спеціалістів з маркетингу.

У західній літературі концесії та подібні до них угоди, що іноді іменуються як транснаціональні контракти, інколи розглядаються як міжнародні договори з метою їх підпорядкування в цілому нормам міжнародного права. Як вважає Л. Лунц, такі твердження відповідають дійсній правовій природі зазначених контрактів. Пов'язано це з тим, що останні є зобов'язаннями, які регулюються внутрішнім правом держави-реципієнта. Тому угода, у якій тільки один з учасників держава, а інший – приватна особа, фізична чи юридична, ніколи не виступає міжнародним договором чи міжнародною угодою. Загалом, вітчизняні вчені підтримують наведену точку зору, вважаючи, що до концесійних договорів має застосовуватись внутрішнє право держави [1; с.12].

В Україні, як і в Росії, Угорщині, Великобританії, Норвегії та у деяких інших державах порядок укладення та умови таких угод закріплені законодавчо. В Україні спеціальним нормативно - правовим актом з цих питань є Закон України «Про концесії» від 16 липня 1999 р.

Цим Законом визначено поняття та правові засади регулювання відносин концесії державного та комунального майна, а також умови і порядок її здійснення. Згідно із зазначеним Законом концесія – надання з метою задоволення громадських потреб уповноваженим органом виконавчої влади чи органом місцевого самоврядування на підставі концесійного договору на платній та строковій основі юридичній або фізичній особі (суб'єкту підприємницької діяльності) права на створення (будівництво) та (або) управління (експлуатацію) об'єкта концесії (строкове платне володіння), за умови взяття суб'єктом підприємницької діяльності (концесіонером) на себе зобов'язань зі створення (будівництва) і (або) управління (експлуатації) об'єктом концесії, майнової відповідальності та можливого підприємницького ризику.

Принципові засади концесійної діяльності у сукупності з принципами господарювання є первинними засобами її правового регулювання. Вони є цільовими орієнтирами при застосуванні у разі наявності прогалин права, колізійності та конкуренції його норм.

Концесійна діяльність в Україні базується на таких засадах:

- поєднання державного регулювання концесійної діяльності та здійснення її на підставі концесійного договору;
- вибір концесіонерів переважно на конкурсній основі;
- комплексне та оплатне використання об'єкта концесії, участь держави, органів місцевого самоврядування в частковому фінансуванні об'єктів концесії соціального призначення;
- взаємна вигода сторін у концесійному договорі, розподіл ризиків між сторонами концесійного договору;
- державне гарантування інвестицій концесіонерів;
- стабільність умов концесійних договорів;
- забезпечення прав та законних інтересів споживачів продукції (послуг), що надаються концесіонерами [2; с. 697].

Концесійна діяльність щодо будівництва автомобільних доріг та їх експлуатації здійснюється не лише на вищезгаданих, а й додаткових засадах, що визначені статтею 2 Закону « Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг», а саме:

- дотримання чинних в Україні стандартів, норм і правил будівництва автомобільних доріг та їх експлуатації (ремонту та утримання);
- надання на період будівництва автомобільної дороги концесіонеру пільг щодо сплати податків і зборів;
- обов'язкова наявність безоплатних автомобільних доріг чи окремих смуг руху вздовж об'єкта концесії, що знаходяться у належному для експлуатації технічному стані, як альтернативного варіанта зручного проїзду транспортних засобів у необхідному напрямку.

Відповідно до статті 407 Господарського кодексу України концесійна діяльність базується на таких принципах:

- законність здійснення концесійної діяльності;
- державне регулювання концесійної діяльності та контроль за її здійсненням;
- здійснення концесійної діяльності на підставі концесійного договору;
- вибір концесіонерів переважно на конкурсній основі;
- врахування особливостей надання об'єкта у концесію в окремих сферах господарської діяльності;
- комплексне використання об'єкта концесії;
- взаємовигода сторін у концесійному договорі;
- державні гарантії капіталовкладень концесіонера;
- оплатне використання об'єкта концесії;
- забезпечення законних прав та інтересів споживачів товарів (робіт, послуг), що надаються концесіонером;
- стабільність умов концесійних договорів;
- розподіл ризиків між сторонами концесійного договору;
- участь держави, органів місцевого самоврядування у частковому фінансуванні об'єктів концесії, які мають соціальне значення [3; с.4].

На відміну від принципів, зазначених у ГКУ, принципи, визначені в Законі від 16.07. 1999 р «Про концесії», іменуються як основні. Крім того, у Законі не говориться про «поєднання» державного регулювання та договору як про єдиний принцип; принцип вибору концесіонерів на конкурсній основі не має застереження «переважно на конкурсній»; принцип взаємовигоди і принцип розподілу ризиків між сторонами концесійного договору не пов'язуються один з одним.

Принципи концесійної діяльності, будучи закріпленими в законі, набувають правового змісту. Так, принцип платності використання об'єкта концесії і поєднання платності з участю держави, органів місцевого самоврядування в частковому фінансуванні об'єктів соціального призначення набув розвитку у поточному законодавстві: відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13.07.2000 р. №1114 концесіонерам збиткових і низькорентабельних об'єктів концесії, що мають важливе соціальне значення, можуть надаватися пільги по концесійних платежах, дотації і компенсації.

Концесійне інвестування має низку характерних ознак, що дозволяє виділити його в окрему економіко-правову форму інвестування із спеціальним правовим режимом:

1. Здійснюється зазвичай на базі об'єктів права державної та комунальної власності відповідно до передбаченого ч.4.ст.3 Закону «Про концесії» переліку, до складу якого включено:

- майно підприємств, які є цілісними майновими комплексами або системою майнових комплексів, що забезпечують комплексне надання послуг у визначених законом сферах діяльності;

– об'єкти незавершеного будівництва та законсервовані об'єкти, які можуть бути добудовані з метою їх використання для надання послуг із задоволення громадських потреб у визначених законом сферах діяльності;

– спеціально збудовані об'єкти відповідно до умов концесійного договору для задоволення громадських потреб у визначених законом сферах діяльності [4; с.7].

2. Змістом концесійної діяльності є підприємницька діяльність (крім тих її видів, які відповідно до законодавства можуть здійснюватися виключно державними підприємствами й об'єднаннями) у таких сферах господарювання:

- водопостачання, відведення та очищення стічних вод;
- надання послуг міським громадським транспортом;
- збирання та утилізація сміття;
- надання послуг, пов'язаних з постачанням споживачам тепла;
- будівництво та експлуатація автомобільних доріг, об'єктів дорожнього господарства, інших дорожніх споруд;
- будівництво та експлуатація шляхів сполучення;
- будівництво та експлуатація вантажних та пасажирських портів;
- будівництво та експлуатація аеропортів;
- надання телекомунікаційних послуг, у тому числі з використанням телемереж;
- надання поштових послуг;
- транспортування та розподіл природного газу;
- виробництво та транспортування електроенергії;
- громадське харчування;
- будівництво жилих будинків;
- надання послуг у житлово-експлуатаційній сфері;
- створення комунальних служб паркування автомобілів;
- будівництво та експлуатація готелів, туристичних комплексів та інших відповідних об'єктів туристичної індустрії.

3. Договірні засади здійснення концесійної діяльності згідно з укладеним і зареєстрованим в установленому порядку концесійним договором, відповідно до якого уповноважений орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування надає на платній та строковій основі суб'єкту підприємницької діяльності право створити об'єкт концесії чи суттєво його поліпшити та здійснювати його управління відповідно до закону з метою задоволення суспільних потреб.

4. Процедура визначення претендента на укладення договору концесії здійснюється на конкурентних засадах, які складаються з таких етапів:

– затвердження переліку конкретних об'єктів, які за результатами проведеного конкурсу на договірних засадах надаватимуться в концесію (щодо об'єктів, права власності);

– здійснюється Кабінетом Міністрів України, комунальної власності – виключно на пленарних засіданнях відповідних рад;

– організація та проведення концесіодавцем концесійного конкурсу з урахуванням певного рівня публічних інтересів і максимального забезпечення інтересів споживачів товарів;

– прийняття концесіодавцем за результатами проведеного конкурсу рішення про переможця концесійного конкурсу та укладення з ним концесійного договору [5; с. 46].

5. Реєстрація концесійних договорів, що здійснюються в обов'язковому порядку, якщо об'єктом концесії є об'єкт права державної власності або об'єкт права комунальної власності;

6. Виконання сторонами договірних зобов'язань відповідно до закріплених за ними прав та обов'язків, основні з яких визначені в Законі «Про концесії».

7. Припинення концесійної діяльності може мати місце у випадках:

– припинення концесійного договору;

– дострокового розірвання концесійного договору в установленому законом порядку;

– визнання судом концесійного договору недійсним.

8. Державні гарантії захисту прав та законних інтересів концесіонерів:

– об'єкти права державної чи комунальної власності, надані у концесію, не підлягають приватизації протягом дії концесійного договору;

– у разі прийняття після закінчення строку дії концесійного договору рішення про приватизацію майна об'єкта, що надавався у концесію, у колишнього концесіонера виникає право на викуп цього майна згідно з визначеними умовами приватизації, якщо ним у зв'язку з виконанням умов концесійного договору створено це майно або здійснено його поліпшення вартістю не менше ніж 25 % вартості майна на момент приватизації [4; с.8].

Отже, концесія – це дійовий засіб підвищення ефективності функціонування державної власності. Закон «Про концесії» став основою для розвитку взаємовигідного співробітництва держави з приватним сектором економіки у нашій країні. Закон закріпив загальні принципи та особливості концесійної діяльності, у Господарський кодекс України також увійшли статті, які фіксують умови діяльності концесіонерів на території України.

Література

1. Вікарчук О.І. Концесія у трансформаційній економіці: дис. канд. екон. наук: 08.01.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2006 – 194 с.;
2. Вінник О.М. Господарське право: навчальний посібник. – К.: Правова єдність, 2009. – 766 с.;
3. Господарський кодекс України від 16. 01. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №18, №19–20, №21–22;
4. Закон України «Про концесії» від 16.07.1999 р. // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 41. – Ст. 372; Офіційний вісник України від 03.09.1999. – № 33. – Ст. 79;
5. Беліков О. Концесії, інвестиції, угоди про розподіл продукції // Юридичний журнал. – 2008. – №11 – С. 45–48.